

Sancti Bernardi Clarævallensis

CONTRA ERRORUM ABÆLARDI.

SANCTI BERNARDI

ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

OPERA OMNIA

POST HORSTIUM DENUO RECOGNITA, REPURGATA, ET IN
MELIOREM DIGESTA ORDINEM, NECNON NOVIS
PRÆFATIONIBUS, ADMONITIONIBUS, NOTIS ET
OBSERVATIONIBUS, INDICIBUSQUE COPIOSISSIMIS
LOCUPLETATA ET ILLUSTRATA,

CURIS D. JOANNIS MABILLON,
PRESBYTERI ET MONACHI BENEDICTINI E
CONGREGATIONE S. MAURI.

Editio quarta, emendata et aucta.

VOLUMEN PRIMUM
Pars prior, tomus secundus,

col. 1425-1464

CONTRA QUÆDAM CAPITULA ERRORUM ABÆLARDI
EPISTOLA CXC SEU TRACTATUS AD INNOCENTIUM II
PONTIFICEM.

PARISIIS,
APUD GAUME FRATRES, BIBLIOPOLAS,
VIA DICTA POT-DE-FER, N° 5.
MDCCCXXXIX.

ADMONITIO IN OPUSCULUM XI.

1. Epistolam sequentem, quæ inter Bernardinas ordine centesima nonagesima est, Horstius in classem tractatum ob epistolæ prolixitatem ac materiæ dignitatem rejecit. Scripta fuit occasione damnatorum Abælardi errorum in synodo Senonensi, quam anno 1140 frequenti Gallicanorum episcoporum consessu, præsentate rege Ludovico Juniore, celebratam diximus in notis ad epistolam centesimam octogesimam septimam. In Synodica epistola, quæ inter Bernardinas est centesima nonagesima prima, et in alia quæ modo est ordine trecentesima trigesima septima, Innocentio papæ significant Patres, Abælardi errores a se damnatos, intacto auctore, quod ad sedem apostolicam appellasset: atque errorum capitula « plenius contineri in litteris domini Senonensis: » Has litteras non alias esse credimus, quam subsequenter Bernardi epistolam, in qua ejusmodi capitula referuntur, strictimque refelluntur. Eadem sunt capitula, quæ Gaufrido Carnotensi episcopo et Bernardo direxerat Guillelmus, ex Sancti-Theodorici abbate tunc monachus Igniacensis, uti apparet ex ejus litteris superius editis inter Bernardinas.

2. Capitula ista partim sibi falso imposita conquestus est, partim pro suis agnita correxit Abælardus in Apologia sua, in qua Bernardum, tanquam unicum adversarium suum, ut delatorem malignum aut inconsideratum passim lacescit. Bernardi patrocinium adversus eas calumnias susceperunt duo ipsius Abælardi quondam familiares, qui ab ejus erroribus tandem resipuerant, Gaufridus, Bernardi postea notarius; et quidam abbas anonymus « Nigrorum monachorum. » Utrumque designaverat Chesnius in Notis ad Abælardum: sed amborum opuscula modo typis edita sunt in tomo quarto Bibliothecæ Cisterciensis: ubi eruditus editor Bertrandus Tisserius observat, abbatem istum anonymum alium esse a Guillelmo Sancti-Theoderici. Abbas porro erat in Francia, id est in metropoli Senonensi

vel Remensi, teste Gaufrido, ut mox videbimus ; tresque libros, adversus Abælardum a se scriptos, Hugoni Rotomagensium archiepiscopo dedicavit. Eum « dominum suum vocat initio libri secundi, itemque clarissimam Rotomagensium lucernam : qui catholico pectore, inquit, de Deo tuo sentis, catholico ore loqueris, et catholica manu cæteris excellentius scribis. »

3. Ex capitulis errorum Abælardo imputatis, quædam in vulgatis ejus operibus desiderantur. Unde nonnulli occasionem arripiunt insimulandi Bernardum, quasi Abælardo falsos errores affinixerit, et cum larvis atque umbris dimicaverit. At constat plerosque etiam in vulgatis scriptis errores deprehendi, ut suis locis ostendemus : et, si qua amplius non exstant, ea quondam in ipso Abælardo legisse Guillelmum Sancti-Theodorici, Gaufridum, et abbatem illum [1427] anonymum Abælardi quondam discipulum, qui et præceptoris sui doctrinam callebat, et verba ipsa refert, uti et Guillelmus, tum ex Apologia, tum ex Theologia Abælardi, quæ in editis non comparent. Et certe Abælardus ipse in libro secundo commentarii super Epistolam ad Romanos, pag. 554, quædam in Theologia sua tractanda reservat, de quibus nulla mentio est in impressis, quæ sic desinunt : « Cætera desunt : » ut appareat, Theologiam in editis mutilam esse.

4. Itaque male omnino merentur de religione christiana, nedum de Bernardo, qui ut Abælardum absolvant, Bernardum cæco, ut aiunt, zelo impulsus fuisse criminantur. Saltem cum Abælardo ipso et ejus defensore Berengario agnoscant tandem, eum in quibusdam errasse. Ita enim se, quamvis non satis ex animo, reum agnoscit in nonnullis Abælardus in Apologia sua, ubi hæc verba : « Scripsi forte aliqua per errorem, quæ non oportuit : sed Deum testem et judicem in animam meam invoco, quia in his, de quibus accusor, nil per malitiam aut superbiam præsumpsi. » Esto itaque malitiam, atque etiam hæresim ab

eo remove liceat: at errores saltem aliquos, vocum novaram studium, levitatem, forsan etiam superbiam et contentionum pruriginem in eo dissimulare non licet. Sed demum Innocentius rescripto ad episcopos misso hominem recludi jussit ejusque libros comburi, quos ipse Romæ flammis tradi mandavit, testante Gaufrido. Verum tandem respuit Petrus, atque ab appellatione destitit consilio et hortatu Petri Venerabilis abbatis Cluniacensis, qui extremos ejus mores egregie laudat in epistola ad Heloissam.

5. Bernardo non impune cessit, quod Abælardum et scriptis et verbis persecutus sit. Nam non solum Abælardus censuræ impatiens, sed etiam Berengarius, ejus discipulus ac defensor, quædam in Bernardi scriptis erronea jactare demum ausi sunt, insigni commento. « Errasti vere, inquit Berengarius Bernardum alloquens, dum originem animarum de cælo asseruisti esse, » pag. 310. Et pag. 315: « Animarum originem de cælis fabularis esse, ubi sic recolo te locutum (nempe sermone decimo septimo in Cantica): Merito dixit Apostolus: *Nostra conversatio est in cælis.* » Hæc verba tua subtiliter explorata, christianæ mentis palato hæresim sapiunt. » Apage insanum atque impudentem nebulonem. Abbas anonymus sub finem libri secundi aliam Abælardi in Bernardum calumniam profert. « Miraculum mihi est, quod a tam longo tempore, et a tantis viris, quorum doctrina fulget Ecclesia ut sole luna, nostro Abælardo responsum non est, qui criminatur Abbatem, quod dicat, Deum et assumptum a Deo hominem unam esse in Trinitate personam: cum homo res corporea, et membris composita, et dissolubilis sit: Deus vero nec corporea res sit, nec membris constans, ut dissolvi possit. Unde nec Deus homo, nec homo Deus dicendus est, etc. Sic Nestorianum agit Abælardus, cum Bernardum erroris petulanter accusat. Recte ad hunc locum Guillelmus Sancti-Theodorici in capite octavo contra Abælardum « Unde et nos similiter dicimus, Christum filium hominis in ipsa natura humanitatis suæ, sed non ex ipsa, secundum eam

quam cum Deo habet unionem, tertiam esse in Trinitate personam : quia sicut incarnatus Deus factus est filius hominis propter hominem assumptum, sic assumptus homo factus est filius Dei propter assumptum Deum. »

6. Præter capitula, quæ dedita opera refellit Bernardus, nonnulla conglobatim recenset n. 10, contentus ea 1047 exposuisse, quæ ab aliis etiam refutantur, scilicet a Guillelmo, et abbate anonymo. De accidentibus quæ in Eucharistia post consecrationem remanere in ære docebat Abælardus, ita Guillelmus sentit : « Nobis vero videtur, si vobis etiam videtur, » sic Gaufridum Carnotensem episcopum et Bernardum alloquitur, « quod accidentia illa, sive prioris forma substantiæ, quæ, ut puto, non nisi consonus in unum accidentium concursus est, si ibi est, in corpore Domini est, non formans illud, sed virtute operantis in ea sapientiæ Dei aptans illud et modificans, ut secundum ritum mysterii et modum sacramenti habile fiat et tractabile, et gustabile in forma aliena, quod non poterat esse in propria. » Item in libro de Corpore et Sanguine Domini ad Rupertum, capite tertio : « Sed contra omnem sæcularis [1429] philosophiæ rationem et intellectum, mutata panis substantia in aliam substantiam, ad quoddam mysterii obsequium quædam accidentia, quæ illi inhærebant, sic transtulit non mutata, ut corpus Domini, licet adsit albedo, non fiat album ; nec rotunditas rotundum : sed hujusmodi accidentia omnia sic reservavit, ut licet vere humanitatis ejus corpori adsint, non tamen insint, non tamen illud inficiant vel afficiant, » etc.

7. Cæterum sicut de Incarnatione non recte sentiebat, aut certe non recte loquebatur Abælardus, ita nec etiam de gratia Christi, quam ad solam rationem a Deo concessam et ad Scripturarum admonitionem et ad exempla redigebat ; adeoque omnibus communem esse dicebat. « Dicendum est igitur, quod homo per rationem, a Deo quidem datam, gratiæ appositæ cohærere potest ; nec Deus plus facit isti

qui salvatur, antequam cohæreat gratiæ, quam illi qui non salvatur. Sed sicut qui lapides pretiosos exponit venales, et desiderium videntium excitat ad emendum : similiter gratiam suam apponit omnibus, consulit Scripturis, et exemplis revocat ; ut homines per libertatem arbitrii quam habent, gratiæ cohæreant. Et infra : Vivificatio ista tribuitur gratiæ : quia ratio, qua homo discernit, et intelligit a malo abstinendum et bene agendum, est a Deo. Et ideo hoc inspirante Deo agere dicitur : quia Deus per rationem, quam dedit homini, facit eum peccatum ipsum agnoscere. » Hæc, aliaque Guillelmus ex Abælardi scriptis refert, haud dubie ex ejus Theologia, quæ ob hoc fortasse, aliaque permulta, a posteris mutilata est. Neque hac in re Guillelmo, viro alioqui docto ac piissimo, fidem denegare licet : maxime cum in libro quarto super Epistolam ad Romanos, Abælardus eandem pestiferam doctrinam doceat pag. 653 et sequente, ubi hæc verba in multis leguntur : « Ad desiderium itaque nostrum in Deo accendendum, et ad regnum cœleste concupiscendum, quam præire gratiam necesse est, nisi ut beatitudo illa, ad quam nos invitat ; et via, qua pervenire possimus, exponatur atque tradatur ? Hanc autem gratiam tam reprobis, quam electis pariter impertit, utrosque videlicet de hoc instruendo æqualiter : ut ex eadem fidei gratia, quam perceperunt, alius ad bona opera incitetur, alius præ torporis sui negligentia inexcusabilis reddatur. » Et paulo post : « Nec necesse est, ut per singula, quæ quotidie nova succedunt opera, aliam Deus gratiam præter ipsam fidem exponat, qua videlicet credimus, pro hoc quod facimus, tantum nos præmium adepturos. » Hæc idcirco commemoramus, ut omnes demum intelligant, quam impie ut de Incarnatione, ita de gratia Christi, si non sensit, saltem scripserit Abælardus ; et quam merito Bernardus dixerit in epistola centesima nonagesima secunda. « Cum de Trinitate loquitur, sapit Arium ; cum de gratia, sapit Pelagium ; cum de persona Christi, sapit Nestorium. » Et duo quidem postrema ex

dictis, et ex sequente epistola evincuntur : de tertio legat, qui id scire volet, Abælardi librum Theologiæ tertium sub finem ; ibique inveniet ipso auctore, « facile convinci eos qui nostra de fide verba abhorrent, cum videlicet audiunt Deum Patrem, et Deum Filium, in sensum verborum nobis esse conjunctos. » Quo pacto ? « Interrogemus enim eos, » inquit, « si Sapientiam Dei credant, de qua scriptum est, » Omnia in sapientia fecisti ; « et statim respondebunt se credere. » Hoc vero esse Filium credere : sicut credere Spiritum sanctum non aliud esse, quam credere Dei benignitatem. Quæ quidem si rigide accipiantur, plusquam Arianismum, id est Sabellianismum, sapere videntur. Quanquam, ut ingenue fatear, hunc errorem in consequentibus rejicit, pag. 1069. Verum interest non solum recte sentire, sed etiam (maxime ubi de Fide agitur) recte loqui ac scribere. Hinc non immerito Guillelmus Sancti-Theoderici in capite tertio libri contra ipsum Abælardum, adductis ejus verbis de ære et sigillo, de potentia et quadam potentia, « quantum ad personarum destructionem, » inquit, « Sabellianum est ; quantum ad dissimilitudinem et imparilitatem hoc in sententiam Arii pedibus ire est. » Hæc, inquam, ideo commemoramus, ut pudeat eos qui hos errores detestantur, quod Abælardi causam suscipiant adversus Bernardum, quem præcipitis in Abælardum judicii ac nimix impetiginis accusare porro non verentur. Eodem fere modo, atque Abælardus, [1431] Trinitatis mysterium explicat Guillelmus de Conchis, cujus itidem errores confutat Guillelmus Sancti-Theoderici abbas in epistola ad Bernardum. Adeo nihil infelicius cadere in religionem potest, quam cum philosophi ex sola ratione fidei nostræ mysteria explicare conantur.

8. De toto Abælardi negotio Gaufridus sancti Bernardi notarius ita loquitur in epistola ad Henricum cardinalem et episcopum Albanensem : « Audivi etiam, quod super damnatione Petri Abælardi diligentia vestra desiderat plenius nosse similiter veritatem : cujus libellos piæ

memoriæ dominus Innocentius II papa in urbe Roma et in ecclesia beati Petri incendio celebri condemnavit, apostolica auctoritate hæreticum illum denuntians. Nam et ante plures annos venerabilis quidam cardinalis et legatus Romanæ Ecclesiæ, Cono nomine, regularis quondam canonicus ecclesiæ Sancti-Nicolai de Aruasia, Theologiam ejus, Suatione concilium celebrans, similiter concremaverat, ipsum Petrum præsentem arguens, et convictum de hæretica pravitate condemnans. Unde vestro si placuerit desiderio, per libellum de Vita sancti Bernardi, et per ejus epistolas missas ad curiam satisfiet. Inveni tamen in Clara-Valle libellum cujusdam abbatis Nigrorum monachorum, quo errores ejusdem Petri notantur, quem et olim me vidisse recordor : sed a multis annis, ut custodes librorum asserunt, studiose quæsitus, primus quaternio non potuit inveniri. Propter quod propositi nostri est in Franciam destinare ad monasterium, cujus abbas exstitit, qui eundem librum composuit ; et, si recuperare potero, transcribi facere codicem totum, et mittere vobis. Credo enim quod vestræ inquisitioni sufficere debeat, ut cognoscatis, quæ, quemadmodum, quare sint condemnata.» Hactenus Gaufridus ex Chesnii Notis in Abælardum. Mittimus quæ de viso Henrici canonici Tornacensis, ad Patres synodi Senonensis atque ad Bernardum relato, memorantur in Spicilegii tomo duodecimo, pag. 478 et sequente.

9. Posteaquam hæc scripseram, noster Joannes Durandus, qui tunc Romæ versabatur, ex mendoso codice Vaticano, notato 663, ad me transmisit Capitula hæresum Petri Abælardi, sequenti epistolæ præmissa, hæc ipsa sine dubio, quæ Bernardus in fine hujusce epistolæ se collegisse, ac Pontifici transmisisse significat. Idcirco ea hoc loco præmittere visum est ad ipsius epistolæ illustrationem.
[1433]

*INCIPIUNT CAPITULA HÆRESUM PETRI
ABÆLARDI.*

I. HORRENDA SIMILITUDO DE SIGILLO ÆREO, DE SPECIE ET GENERE AD TRINITATEM.

« Cum sapientia Dei quædam sit potentia, sicut æreum sigillum est quoddam æs, liquet profecto divinam sapientiam ex divina potentia esse suum habere, ad eam videlicet similitudinem, qua sigillum æreum dicitur esse quod est ejus materia ; vel species ex genere, quod quasi materia speciei dicitur esse, ut animal hominis. Sicut enim ex eo quod est æreum sigillum, exigit necessario quod æs sit, et ex eo quod est homo ut animal sit, sed non e contrario : ita divina sapientia, quæ est potentia discernendi, exigit quod sit divina potentia, sed non e contrario. » Et post pauca : « Benignitas ipsa, quæ hoc nomine quod Spiritus est demonstratur, non est in Deo potentia sive sapientia. »

II. QUOD SPIRITUS SANCTUS NON SIT DE SUBSTANTIA PATRIS.

« Cum itaque tam Filius, quam Spiritus sanctus ex Patre sit, hic quidem genitus, ille procedens ; differt in eo generatio ipsa a processione, quod is qui generatur ex ipsa Patris substantia est, cum ipsa, ut dictum est, Sapientia hoc ipsum esse habeat, ut sit quædam potentia. » Et post pauca : « Spiritus vero quamvis ejusdem

substantiæ sit cum Patre et Filio, unde etiam Trinitas ipsa homousion, id est unius substantiæ, prædicatur, minime tamen ex substantia Patris est aut Filii, quod esset ipsum ex Patre vel Filio gigni : sed magis ex ipsis habet procedere, quod est Deum se per charitatem ad alterum extendere. Quodammodo etenim per amorem unusquisque a se ipso ad alterum procedit, cum proprie, ut dictum est, nemo ad seipsum charitatem habere dicatur, ut sibi ipsi benignus esset, sed alteri : maxime autem Deus, qui nullius indiget, erga seipsum benignitatis affectu commoveri non potest, ut sibi aliquid ex benignitate impendat, sed erga creaturas tantum. » [1434]

III. QUOD EA DEUS SOLUMMODO POSSIT
FACERE, VEL DIMITTERE, VEL EO MODO
TANTUM, VEL EO TEMPORE QUO FACIT, NON
ALIO.

« Hac ratione qua convincitur quod Deus Pater tam bonum genuit Filium quantum potuit cum videlicet aliter reus esset invidiæ, clarum est etiam omnia quæ facit, quantum potest, egregia facere ; nec ullum commodum quod conferre possit, subtrahere velle. » Et post pauca : « In tantum in omnibus quæ Deus facit, quod bonum est attendit, ut ipso boni pretio potius quam voluntatis suæ libito ad singula facienda inclinari dicatur. » Item : « Ex his itaque tam de ratione quam de scripto collatis constat, id solum Deum

facere posse quod aliquando facit.» Et post pauca : « Qui si mala quæ fiunt disturbare posset, nec id etiam nisi opportune faceret, qui nihil importune facere potest : profecto non video, quomodo peccatis consentiens non esset. Quis enim consentire malo dicendus est, nisi is per quem etiam opportune disturbari posset ? » Item : « Prædictis itaque rationibus vel objectorum solutionibus liquere reor omnibus, ea solummodo Deum posse facere, vel dimittere, vel eo modo tantum, vel eo tempore quo facit, non alio. »

IV. QUOD CHRISTUS NON ASSUMPSIT CARNEM, UT NOS A JUGO DIABOLI LIBERARET.

« Sciendum est quod omnes nostri doctores qui post Apostolos fuere, in hoc conveniunt, quod diabolus dominium et potestatem habebat super hominem, et jure eum possidebat. » Et post pauca : « Nec diabolus unquam jus aliquod habuit super hominem, sed jure eum possidebat permittente, ut carcerarius ; nec Filius Dei a jugo diaboli liberaret, carnem assumpsit. Et post pauca : Quomodo nos justificari vel reconciliari Deo per mortem Filii ejus dicit Apostolus, qui tanto [1435] amplius adversus hominem irasci debuit, quanto amplius in crucifigendo Filium suum deliquerit, quam in transgrediendo primum præceptum suum unius pomi gustu : quomodo enim amplius justum fuerat ? Quod si tantum fuerat illud Adæ peccatum, ut expiari non posset

nisi ex morte Christi : quam expiationem habebit ipsum homicidium, quod in Christo commissum est, tot et tanta scelera in ipsum vel suos commissa ? Nunquid mors innocentis Filii tantum Deo placuit, ut per ipsam reconciliaretur nobis, qui hoc peccando commisimus, propter quod innocens Dominus est occisus ; nec nisi hoc maximum fieret peccatum, etiam levius potuit ignoscere multo nec nisi multiplicatis malis tam bonum facere, in quo et justiores facti sumus per mortem Filii Dei, quam ante eramus, ut a peccatis jam liberari debeamus ? » Item : « Cui vero non crudele et iniquum videtur, ut sanguinem innocentis, et pretium aliquod quis requisierit, aut ullo modo ei placuerit innocentem interfici ? nedum Deus tam acceptam mortem Filii habuit, ut per ipsam universo reconciliatus sit mundo. Hæc et his similia non mediocrem movent quæstionem, non solum de redemptione, sed etiam de justificatione nostra per mortem Domini nostri Jesu Christi. Nobis autem videtur, quod nihilo minus sumus justificati in sanguine Christi ; et Deo reconciliati per hanc singularem gratiam nobis exhibitam, quod Filius suus nostram suscepit naturam et in ipsa nos tam verbo, quam exemplo instituendo usque ad mortem præstitit, nos sibi amplius per amorem astringit : ut tanto divinæ gratiæ accensi beneficio, nulla tolerare propter ipsum vestra reformidet charitas : quod quidem beneficium antiquos etiam patres, hoc per

fidem exspectantes, in summum amorem Dei tanquam homines temporis non dubitamus accendisse.» Et infra : « Puto ergo quod consilium et causa incarnationis fuit, ut mundum luce suæ sapientiæ illuminaret, et ad amorem suum accenderet. »

V. QUOD NEQUE DEUS ET HOMO, NEQUE HOMO PERSONA, QUÆ CHRISTUS EST, SIT TERTIA PERSONA IN TRINITATE.

« Quando dico, Christus est tertia persona in Trinitate ; hoc volo dicere, quod Verbum, quod ab æterno tertia persona in Trinitate fuit, tertia persona sit in Trinitate : et ita puto [1436] quod locutio sit figurativa. Si enim propriam diceremus esse, cum hoc nomen Christus idem sonet quod Deus et homo, tunc talis esset sensus : Deus et homo est tertia persona in Trinitate. Quod penitus est falsum. » Et post pauca : « Et est sciendum, quod quamvis concedamus, quod Christus est tertia persona in Trinitate, non tamen concedimus quod hæc persona, quæ Christus est, si tertia persona in Trinitate. »

VI. QUOD DEUS NON PLUS FACIAT EI QUI SALVATUR ANTEQUAM COHÆREAT GRATIÆ, QUAM EI QUI NON SALVATUR.

« Sic iterum solet quæri illud quod a quibusdam dicitur, scilicet utrum omnes homines ita sola misericordia salventur, ut nullus sit qui

bonam voluntatem habere possit, nisi gratia Dei præveniente, quæ cor moveat, et bonam voluntatem inspiret, et inspiratam multiplicet, et multiplicatam conservet. Quod si ita est quod homo ex se nihil boni operari possit, aut aliquo modo ad divinam gratiam suscipiendam per liberum arbitrium sine auxilio gratiæ se erigere prout dictum est, non possit ; non videtur ratio quare, si peccat, puniatur. Si enim non potest ex se aliquid boni facere, et talis factus est qui sit pronior ad malum, quam ad bonum ; nonne si peccat immunis est a culpa ; et nunquid Deus, qui ita infirmum et fragilis naturæ eum fecit, est laudandus de tali creatione ? Imo si ita esset, nonne potius culpandus videretur ? » Et post pauca : « Quod si ita esset quod homo ad divinam gratiam percipiendam se erigere sine alterius gratia non posset ; non videtur ratio esse, quare homo inculparetur ; et Dei gratiam non habere, potius in auctorem ipsius refundendum videretur. Quod ita non est, sed longe aliter dicendum, prout rei veritas se habet. Dicendum est ergo, quod homo per rationem, a Deo quidem datam, gratiæ appositæ cohærere potest : nec Deus plus facit illi qui salvatur antequam cohæreat gratiæ, quam illi qui non salvatur. Ita enim se gerit Deus erga homines, quemadmodum mercator qui habet pretiosos lapides venales, qui videlicet exponit eos in foro, et æque omnibus offert, et per ostensos desiderium in eis ad emendum excitat. Qui

prudens est, sciens se eis indigere, laborat ut habeat ; acquirit nummos, et emit eos : qui deses est et piger, etsi desiderium habeat, quia tamen piger est, [1437] non laborat, etsi fortior sit alio corpore, nec emit eos ; et ideo culpa sua quod caret illis. Similiter Deus gratiam suam apponit omnibus, et consulit Scripturis et doctoribus eximiis, ut pro libertate arbitrii, qua gratiæ cohæreat qui prudens est, providens sibi in futuro ex libertate arbitrii qua huic cohæret gratiæ. Piger vero a carnalibus desideriis implicatus, etsi desideret beatificari, nunquam tamen vult laborare compescendo se a malo, sed negligit, quamvis per liberum arbitrium possit cohærere gratiæ ; et sic ab omnipotenti Deo negligitur. »

VII. QUOD DEUS NON DEBEAT MALA IMPEDIRE.

« In primis videndum est, quid sit consentire malo ; et quid non. Ille equidem malo consentiens dicitur, qui cum debeat hoc prohibere, et possit, non prohibet : si autem debeat, et non possit : et e contrario si possit et non debeat ; non est reus. Si vero nec debet, nec potest, multo minus reus censendus est. Et ideo Deus a consensu malorum est alienus, qui nec debet, nec potest mala impedire. Ideo non debet, quia cum res per benignitatem illius eveniat eo modo, quo melius potest, nullo modo hoc velle debet. Ideo autem non potest, quia bonitas illius electo minori bono,

illi quod majus est impedimentum minime parare potest. »

VIII. QUOD NON CONTRAXIMUS EX ADAM CULPAM, SED POENAM.

« Sciendum est quod cum dicitur, Originale peccatum est in parvis ; hoc dicitur pro poena temporali et æterna, quæ debetur eis ex culpa primi parentis. » Et paulo post : « Similiter dicitur, *in quo omnes peccaverunt* (Rom. V, 12) : ideo scilicet, quia seminarium omnium erat in illo qui peccavit. Non tamen inde provenit, quod omnes peccassent qui non erant : et qui non est, non peccat. »

IX. QUOD CORPUS DOMINI NON CADIT IN TERRAM.

« De speciebus panis et vini quæritur, si sint modo in corpore Christi, sicut prius erant in substantia panis et vini, quæ versa est in [1438] corpus Christi : an sint in ære. Sed verisimilius est quod sint in ære, cum sint in corpore Christi sua lineamenta, et suam speciem habeat, sicut alia corpora humana. Species vero istæ, scilicet panis et vini, fiunt in ore ad celandum et obtegendum corpus Christi. » Et post pauca : « Hic autem quæritur de hoc quod qui videtur esse multitud... unde et præcipitur, quod a Sabbato usque ad Sabbatum servetur, sicut de panibus propositionis factum fuisse legitur, a muribus etiam corrodi

videtur, et de manu sacerdotis vel diaconi in terra cadere. Et ideo quæritur, quare Deus permittat ista fieri in corpore suo. An fortassis non ita fiat in corpore, sed tantum ita faciat apparere in specie ? Ad quod dicimus, quod revera non est sic in corpore, sed Deus ita in speciebus ipsis propter negligentiam ministrorum reprimendam habere facit : corpus vero suum, prout ei placet, reponit et conservat.

X. QUOD PROPTER OPERA NEC MELIOR, NEC PEJOR EFFICIATUR HOMO.

« Solet quæri quid a Domino remuneretur, opus, an intentio, seu utrumque. Auctoritas autem videtur velle, quod opera a Deo æternaliter remunerentur : ait namque Apostolus, *Reddet Deus unicuique secundum opera sua* (Rom. II, 6). Et Athanasius ait. Redditi sunt de factis propriis rationem. Et paulo post ait : Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam ; qui vero mala, in ignem æternum (Matth. XXV, 46, et Joan. V, 29). Nos vero dicimus, quod æternaliter a Deo remunerentur, sive ad bonum, sive ad malum : nec propter opera pejor, vel melior efficitur homo, nisi dum operatur, fortassis voluntas ejus in aliquo augmentetur. Nec est contra Apostolum vel alios auctores ; quia cum Apostolus dixit, *Reddet unicuique*, etc., ibi effectum pro causa posuit, opus scilicet pro voluntate seu intentione. »

XI. QUOD NON PECCAVERTUNT QUI CHRISTUM
CRUCIFIXERUNT IGNORANTER ; ET QUOD NON
SIT CULPÆ ADSCRIBENDUM QUIDQUID FIT PER
IGNORANTIAM.

« Opponit de Judæis qui Christum crucifixerunt, et de aliis qui martyres persecuendo putabant se obsequium præstare Deo : et de [1439] Eva... quæ non egit contra conscientiam, quoniam seducta est, et tamen certum est eam peccasse. Ad quod nos dicimus, quod revera illi simplices Judæi non agebant contra conscientiam, sed potius zelo legis suæ Christum persequebantur ; nec putabant se male agere, et ideo non peccabant : nec propter hoc aliqui eorum damnati sunt, sed propter præcedentia peccata, merito quorum in istam cæcitatē devoluti sunt. Et inter illos erant electi illi, pro quibus Christus oravit, dicens : *Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. XXIII, 34). Nec oravit ut hoc peccatum eis dimitteretur, cum hoc peccatum non esset, sed potius peccata præcedentia. »

XII. DE POTESTATE LIGANDI ET SOLVENDI.

« Illud quod in Matthæo legitur, *Quæcunque ligaveris super terram* (Matth. XVI, 19), etc., sic intelligendum est : *Quæcunque ligaveris super terram*, id est in præsentī vita, *erit ligatum et in cælis*, id est in præsentī Ecclesia. » Et post pauca : « Huic sententiæ, qua dicimus Deum solum dimittere

peccata, Evangelium videtur obviare : ait namque Christus ad discipulos suos : *Accipite Spiritum sanctum ; quorum remiseritis peccata remittuntur eis* (Joan. XX, 22, 23). Sed nos dicimus quod hoc dictum est solis Apostolis, non successoribus eorum. » Et statim subditur : « Si quis tamen successoribus eorum convenire [1440] hoc dixerit, ad modum supradictæ auctoritatis hanc quoque exponere decet. »

XIII. DE SUGGESTIONE, DELECTATIONE, ET CONSENSU

« Sciendum quoque quod suggestio non est peccatum illi cui suggestio fit, nec delectatio consequens suggestionem, quæ delectatio inest ex infirmitate et memoria voluptatis, quæ est in impletione illius rei quam adversarius suggerit ; sed solus consensus, qui et contemptus Dei dicitur, in quo peccatum consistit. » Et post pauca : « Nec dicimus quod voluntas faciendi hoc vel illud, nec et ipsum opus sit peccatum, sed potius, ut superius dictum est, ipse Dei contemptus ex aliqua voluntate. »

XIV. QUOD AD PATREM PROPRIE VEL SPECIALITER PERTINET OMNIPOTENTIA.

« Si potentiam tam ad notitiam subsistendi, quam ad efficaciam operationis referamus, invenimus ad proprietatem personæ Patris proprie vel specialiter omnipotentiam attinere :

quod non solum cum cæteris duabus personis æque omnia efficere potest, verum etiam ipse solus a se, non ab alio existere habet ; et sicut habet a se existere, ita etiam ex se habet posse. »

Hæc sunt Capitula Theologiæ, imo Stultologiæ Petri Abælardi. [1441]

CONTRA QUÆDAM CAPITULA ERRORUM
EPISTOLA CXC SEU TRACTATUS AD
INNOCENTIUM II PONTIFICEM.

PRÆFATIO.

Amantissimo patri domino INNOCENTIO summo Pontifici, frater BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, modicum id quod est.

Oportet ad vestrum referri apostolatum pericula quæque et scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum. Hæc quippe hujus prærogativa Sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est : *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua ?* Ergo quod sequitur, a Petri successore exigitur : *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (Luc. XXII, 32). Id quidem modo necessarium. Tempus est ut vestrum agnoscatis, Pater amantissime, principatum ; probetis zelum, ministerium honoretis. In eo plane Petri impletis vicem, cujus tenetis et sedem, si vestra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, si vestra auctoritate conteritis fidei corruptores.

CAPUT PRIMUM. IMPIA ABÆLARDI DE SANCTA TRINITATE DOGMATA RECENSET, ET EXPLODIT.

1. Habemus in Francia novum de veteri [1442] magistro theologum, qui ab ineunte ætate

sua in arte dialectica lusit, et nunc in Scripturis sanctis insanit. Olim damnata et sopita dogmata, tam sua videlicet, quam aliena, suscitare conatur, insuper et nova addit. Qui dum omnium quæ sunt in cælo sursum, et quæ in terra deorsum, nihil, præter solum Nescio, nescire dignatur; ponit in cælum os suum, et scrutatur alta Dei, rediensque ad nos refert verba ineffabilia, quæ non licet homini loqui et dum paratus est de omnibus reddere rationem, etiam quæ sunt supra rationem, et contra rationem præsumit, et contra fidem. Quid enim magis contra rationem, quam ratione rationem conari transcendere? Et quid magis contra fidem, quam credere nolle, quidquid non possit ratione attingere? Denique exponere volens illud Sapientis [*al.* Salomonis], *Qui credit cito, levis est corde* (Eccli. XIX, 4.) «Cito credere est,» inquit, «adhibere fidem ante rationem:» cum hoc Salomon non de fide in Deum, sed de mutua inter nos credulitate loquatur. Nam illam quæ in Deum est fidem beatus papa Gregorius negat plane habere meritum, si ei humana ratio præbeat experimentum: laudat autem Apostolos, quod ad unius jussionis vocem secuti sunt Redemptorem. (Homilia 26 in Evang.) Scit nimirum pro laude dictum, *In auditu auris obedivit mihi* (Psal. XVII, 45); increpatos e regione discipulos, quod tardius credidissent (Marc. XVI, 14). Denique laudatur Maria, quod rationem fide prævenit; et [1443] punitur Zacharias quod fidem

ratione tentavit (Luc. I, 45, 20) ; et rursum Abraham commendatur qui contra spem, in spem credidit (Rom. IV, 18).

2. At contra theologus noster : « Quid, » inquit, « ad doctrinam loqui proficit, si quod docere volumus, exponi non potest, ut intelligatur ? » Et sic promittens intellectum auditoribus suis, in his etiam quæ sublimiora et sacratiores profundo illo sinu sacræ fidei continentur, ponit in Trinitate gradus, in majestate modos, numeros in æternitate. Denique constituit « Deum Patrem plenam esse potentiam, Filium quamdam potentiam, Spiritum sanctum nullam potentiam : atque hoc esse Filium ad Patrem, quod quamdam potentiam ad potentiam, quod speciem ad genus, quod materiatum ad materiam, quod hominem ad animal, quod æreum sigillum ad æs. » Nonne plus quam Arius hic ? Quis hæc ferat ? quis non claudat aures ad voces sacrilegas ? quis non horreat profanas novitates et vocum, et sensuum ? Dicit etiam « Spiritum sanctum procedere quidem ex Patre et Filio, sed minime de Patris esse Filiivæ substantia. Unde ergo ? an forte ex nihilo, sicut et universa quæ facta sunt ? Nam et ipsa ex Deo esse non diffitetur Apostolus, nec veretur dicere : *Ex quo omnia* (Rom. XI, 36). Quid igitur ? dicemus ex Patre et Filio Spiritum sanctum non alio prorsus procedere modo, quam omnia, id est non essentialiter, sed creabiliter ; ac perinde creatum

sicut et omnia ? aut numquid tertium inveniet sibi modum, quo eum ex Patre Filioque producat, homo qui nova semper inquit, et quæ non invenit fingit, affirmans ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt ? « At si esset, » inquit, « de substantia Patris, profecto genitus esset, et duos Pater filios haberet. » Quasi vero omne quod de substantia aliqua est, continuo ipsum a quo est habeat genitorem. Num vero pediculi, aut lentes [*al.* lentes], aut phlegmata [*al.* fleumata], vel filii carnis sunt, vel non sunt de substantia carnis ? aut vermes de ligno putrido prodeuntes, aliunde quam de ligni substantia sunt, qui tamen filii ligni non sunt ? Sed et tineæ de substantia pannorum substantiam habent, generationem non habent : et multa in hunc modum.

3. Miror autem hominem acutum et sciolum, ut quidem ipse sibi videtur, quomodo [1444] cum Spiritum sanctum fateatur Patri et Filio consubstantialem, neget tamen ex Patris Filioque prodire substantia. Nisi forte illos ex ipsius procedere velit : quod quidem inauditum est, et nefandum. Si autem nec is de illorum, nec illi de hujus substantia sunt ; ubi, quæso, consubstantialitas ? Aut ergo fateatur cum Ecclesia, Spiritum sanctum de substantia illorum esse, a quibus non negat procedere ; aut certe cum Ario consubstantialitatem deneget, et prædicet aperte creationem. Deinde si Filius de substantia Patris est, Spiritus sanctus non est :

differant necesse est a se invicem, non solum quia Spiritus sanctus genitus non est, quod Filius est ; sed etiam quod Filius de substantia Patris est, quod Spiritus sanctus non est. Quam quidem posteriorem differentiam Catholica huc usque nescivit. Si eam admittimus, ubi Trinitas, ubi Unitas ? Siquidem Spiritu sancto Filioque nova a se differentiarum numerositate distantibus, unitas dissipatur : præsertim cum substantialem esse pateat differentiam, quam iste conatur inducere. Porro autem Spiritu sancto a Patris Filiique substantia recedente, non Trinitas remanet, sed dualitas. Neque enim dignum est in Trinitate admitti personam, quæ nil habeat in substantia commune cum reliquis. Desinat ergo Spiritus sancti processionem a Patris Filiique substantia separare ; ne duplici impietate numerum et Trinitati minuat, et tribuat Unitati : quod utrumque fides abnuit christiana. Et ne de re tanta solis videar humanis inniti rationibus, legat epistolam Hieronymi ad Avitum : et certe videbit inter cæteras quas redarguit Origenis blasphemias, etiam hoc cum detestantem quod dixerit, Spiritum sanctum de substantia Patris non esse. Beatus Athanasius in libro de unita Trinitate ita loquitur : « Solum Deum ubi memoratus sum, non solam personam Patris indicavi : quia Filium et Spiritum sanctum de hac ipsa sola substantia Patris esse non abnegavi. » Hoc Athanasius. [1445]

CAPUT II. IN TRINITATE NON ESSE
ADMITTENDAM ULLAM DISPARITATEM, SED
OMNIMODAM ÆQUALITATEM.

4. Videt Sanctitas vestra, quomodo isto non disputante, sed dementante, et Trinitas non cohæret, et Unitas pendet ; nec istud sane absque injuria majestatis. Quidquid namque illud est quod Deus sit, id sine dubio est, quo non possit majus aliquid cogitari. Si ergo in hac unica et summa majestate juxta considerationem personarum vel parum aliquid claudicare recipimus, dum quod uni plus datur, alteri minuitur ; minus profecto est totum ab eo, quo nihil majus valeat cogitari. Majus enim sine dubio est quod totum maximum est, quam quod ex parte. Ille vero digne pro sua possibilitate divinam æstimat magnificentiam, qui nil in ea cogitat dispar, ubi est totum summum ; nil distans, ubi totum est unum ; nil hians, ubi totum est integrum ; nil denique imperfectum vel egens, ubi totum est totum. Totum nempe est Pater, quod Pater et Filius et Spiritus sanctus ; totum Filius, quod ipse et Pater et Spiritus sanctus ; totum Spiritus sanctus, quod et ipse et Pater et Filius. Et totum, unum est totum, nec superabundans in tribus, nec imminutum in singulis. Nec enim verum summumque bonum, quod sunt, inter se particulariter dividunt : quoniam nec participaliter id possident, sed hoc ipsum essentialiter sunt. Nam quod alter ex altero, vel alter ad alterum

veracissime dicitur, personarum sane designatio est, non unitatis divisio. Licet namque in hac ineffabili et incomprehensibili Deitatis essentia, alter et alter (id quidem requirentibus proprietatibus personarum) sobrie catholiceque dicatur; non tamen ibi est alterum, et alterum, sed simplex unum: ut nec præjudicium faciat Unitati Trinitatis confessio; nec proprietatum sit exclusio, vera assertio Unitatis. Tam longe proinde fiat a sensibus nostris, quam est et a regula veritatis execranda illa de genere et specie non similitudo, sed dissimilitudo; et nihilominus illa de ære æreoque sigillo: quoniam cum genus quidem et species, quod ad se invicem sunt, alterum superius, altera inferior sit, Deus autem unus sit; nunquam bene profecto [1446] conveniet tantæ æqualitati, et tantæ disparitati. Et rursum de ære, et quodam ære, quod est æreum sigillum, quoniam quod inde in eandem usurpatur similitudinis rationem, simile est huic, idem iudicium. Cum enim species, ut dixi, minor sit et inferior genere, absit ut hanc in Patre et Filio diversitatem cogitemus; absit ut huic acquiescamus dicenti, hoc esse Filium ad Patrem, quod speciem ad genus, quod hominem ad animal, quod æreum sigillum ad æs, quod aliquam potentiam ad potentiam. Sunt quippe cuncta hæc, mutua suæ connexionis naturæ, ad se invicem superiora et inferiora: et ob hoc nulla prorsus admittenda similitudo ex his ad illud, ubi nihil est

inæquale, nihil dissimile. Videtis de quanta vel imperitia, vel impietate descendat harum adinventio similitudinum.

CAPUT III. ABSURDUM DOGMA ABÆLARDI,
NOMINA ABSOLUTA ET ESSENTIALIA UNI
PERSONÆ PROPRIE ET SPECIALITER
ATTRIBUENTIS, OPPUGNAT.

5. Adhuc advertite clarius quid sentiat, doceat, scribat. Dicit proprie et specialiter ad Patrem potentiam, ad Filium sapientiam pertinere : quod quidem falsum. Nam et Pater sapientia, et Filius potentia verissime sunt, sanissimeque dicuntur : et quod est commune amborum, non erit proprium singulorum. Alia illa sunt profecto vocabula, quæ non ad seipsos dicuntur, sed ad alterutrum : et ideo est cuique suum, et non commune cum altero. Nam qui Pater est, Filius non est ; et qui Filius est, Pater non est : quoniam non quod ad se, sed quod ad Filium Pater est, Patris nomine designatur ; et item nomine Filii, non quod ad se Filius, sed quod est ad Patrem, exprimitur. Non sic potentia, non sic sapientia, neque alia multa, quæ ad se dicuntur : et Pater et Filius non singulariter, alter respectu alterius. « Non, » inquit, « sed ad proprietatem personæ Patris proprie vel specialiter invenimus omnipotentiam attinere, quod non solum cum cæteris duabus personis æque omnia efficere potest, verum etiam ipse

solus a se, non ab alio existere habet : et sicut habet ex se existere, ita etiam ex se habet posse. » (ABELARDI Theologiæ libro I, pag. 990.) O alterum [1447] Aristotelem ! An non eadem ratione, si hoc ratio esset, et sapientia et benignitas proprie pertinerent ad Patrem : cum et sapere, et benignum esse, æque a se Pater, et non ab alio habeat, quemadmodum et esse, et posse ? Quod si non abnuit (nec enim de ratione potest), quid, quæso, facturus est de illa nobili sua partitione, in qua ut Patri potentiam, sic Filio sapientiam, sic Spiritui sancto benignitatem proprie ac specialiter assignavit ? Non enim una et eadem res proprie poterit convenire duobus, hoc est, ut cuique propria sit. Eligat quod vult : aut det sapientiam Filio, et tollat eam Patri ; aut Patri tribuat, et auferat Filio ; et rursum benignitatem aut Spiritui sancto sine Patre, aut Patri sine Spiritu sancto assignet : aut certe desinat nomina communia propria facere, et Patri, quoniam a seipso habet potentiam, non ideo tamen audeat concedere propriam : ne et benignitatem simul et sapientiam, quas a se nihilo minus habet, identidem proprias ipsi sua ratione assignare cogatur.

6. Sed exspectemus adhuc, et videamus, quam theorice noster theologus invisibilia Dei contempletur. Dicit, ut dixi, proprie omnipotentiam pertinere ad Patrem ; atque hanc, ut sit integra et perfecta, in gerendo et

discernendo constituit. Porro Filio, ut jam dictum est, assignat sapientiam, ipsamque non simpliciter quidem potentiam, sed quamdam in Deo potentiam esse definit, id est potentiam tantum discernendi. Forte timet injuriam facere Patri, si tantum tribuat Filio, quantum et ipsi : et cui non audet potentiam dare integram, concedit dimidiam. Et quod dicit, manifestis declarat exemplis, asserens potentiam discernendi, quæ est Filius, ita quamdam esse potentiam, quemadmodum homo quoddam est animal, et sigillum æreum quoddam est æs : atque hoc esse potentiam discernendi, ad gerendi discernendique potentiam, id est Filium ad Patrem, quod homo ad animal est, quod æreum sigillum ad æs. « Sicut enim, » inquit, « ex eo quod est æreum sigillum, exigit necessario ut æs sit ; et ex eo quod est homo, ut animal sit, sed non e converso : ita divina sapientia, quæ est potentia discernendi, exigit quod sit divina potentia, sed non e converso (ABÆLARDI Theologiæ lib. II, pag. 1083). » Quid igitur ? vis ut juxta tuam similitudinem, ad instar præcedentium, etiam ex hoc quod Filius est, [1448] exigat ut Pater sit ; hoc est, ut qui Filius est, Pater sit, quanquam non e converso ! Si hoc dicis, hæreticus es : si non dicis, vacat similitudo.

7. Ad quid enim tibi ipsam tanto circuitu de longe positis rebus, et minus convenientibus emendicas, tanto labore colligis, tanta inculcas

inani multiplicitate verborum, tantis effers laudibus, si non facit ad quod adducitur, ut videlicet membra ad membra congruis proportionibus reducantur ! Nonne hoc opus, hic labor est, ut per ipsam nos doceas eam, quæ est inter Patrem et Filium, habitudinem ! Tenemus autem te docente ad hominis positionem poni animal, sed non e converso secundum regulam dialecticæ tuæ : qua non quidem posito genere ponitur species, sed posita specie ponitur genus. Cum ergo Patrem ad genus, Filium ad speciem referas ; non id ratio similitudinis postulat, ut similiter posito Filio, Patrem poni ostendas, et non converti ? ut quomodo qui homo est, necessario animal est, sed non convertitur ; ita quoque qui Filius est necessario Pater sit, et æque non convertatur. Sed contradicit tibi in hoc catholica fides, quæ profecto utrumque recusat, tam Patrem videlicet esse qui Filius est, quam esse Filium qui Pater est. Nam alius procul dubio Pater, atque alius Filius : quamvis non aliud Pater, quam Filius. Nam per Alius et Aliud, novit pietas fidei caute inter personarum proprietates et individuum essentiæ unitatem discernere ; et medium iter tenens, regia incedere via : ut nec declinet ad dexteram, confundendo personas ; nec respiciat ad sinistram, substantiam dividendo. Quod si per simplex esse dicas vere consequi ut si Filius est, necessario Pater sit ; nil te juvat, cum ratio relationis necessario exigit, ut convertatur,

et eadem veritas comitetur conversam : quod non congruit adductæ de genere et specie, vel de ære, æreoque sigillo similitudini. Neque enim, sicut per simplex esse duntaxat verissime dicitur. Si Pater est, Filius est ; et si Filius est, Pater est : ita etiam possumus inter hominem et animal, sive inter æreum sigillum et æs, in veritate convertibilem texere consequentiam. Nam etsi verum sit dicere, Si homo est, animal est : non tamen vera est conversa, qua dicitur, Si animal est, homo est. Et item si sigillum æreum est, necessario sequitur ut æs [1449] sit ; non tamen si æs sit, necessario sequitur ut sigillum æreum sit. Sed jam pergamus ad reliqua.

8. En juxta istum habemus omnipotentiam in Patre, quamdam potentiam in Filio : dicat nobis etiam de Spiritu sancto quid sentiat. « Benignitas ipsa, » inquit, « quæ hoc nomine quod est Spiritus sanctus demonstratur, non est in Deo potentia, sive sapientia (ABELARDI Theologiæ libro II, pag. 1085). » Videbam. Satanam tanquam fulgur cadentem de cœlo (Luc. X, 18). Sic debet cadere, qui ambulat in magnis et mirabilibus super se. Vides, Pater sancte, quas scalas, imo quæ præcipitia iste sibi paraverit ad ruinam. Omnipotentiam, semipotentiam, nullam potentiam. Ipso auditu horreo, et ipsum horrorem puto sufficere ad refellendum. Verumtamen testimonium pono, quod turbato interim occurrit ad removendam Spiritus sancti

injuriam. In Isaia legitur, *Spiritus sapientiæ, Spiritus fortitudinis* (Isa. XI, 2); per quod utique satis aperte istius audacia, etsi non comprimitur, convincitur tamen. O lingua magniloqua! Esto ut injuria Filii vel Patris remittatur tibi: numquid blasphemia Spiritus? Manet angelus Domini qui secet te medium: dixisti enim, « Non est Spiritus sanctus in Deo potentia, sive sapientia. » Ita pes superbiæ ruit cum irruit.

CAPUT IV. REFELLIT DEFINITIONEM FIDEI,
QUA DICIT ABÆLARDUS FIDEM ESSE
ÆSTIMATIONEM.

9. Nec mirum si homo, qui non curat quæ dicat, irruens in arcana fidei, thesauros absconditos pietatis tam irreverenter invadit atque discerpit; cum de ipsa pietate fidei nec pie, nec fideliter sentiat. Denique in primo limine Theologiæ, vel potius Stultilogiæ suæ, fidem definit æstimationem (Theologiæ libro I, pagg. 977 et 1061). Quasi cuique in ea sentire et loqui quæ libeat liceat; aut pendeant sub incerto in vagis ac variis opinionibus nostræ fidei sacramenta, et non magis certa veritate subsistant. Nonne si fluctuat fides, inanis est et spes nostra? Stulti ergo martyres nostri, sustinentes tam acerba propter incerta, nec dubitantes sub dubio remunerationis præmio durum per exitum diuturnum inire exsilium. [1450] Sed absit ut putemus in fide vel spe nostra aliquid, ut is putat,

dubia æstimatione pendulum ; et non magis totum quod in ea est, certa ac solida veritate subnixum, oraculis et miraculis divinitus persuasum, stabilitum et consecratum partu Virginis, sanguine Redemptoris, gloria resurgentis. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis. Si quo minus, ipse postremo Spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quod filii Dei sumus. Quomodo ergo fidem quis audet dicere æstimationem, nisi qui Spiritum istum nondum accepit, quive Evangelium aut ignoret, aut fabulam putet ? *Scio cui credidi, et certus sum*, clamat Apostolus (II Tim. I, 12) : et tu mihi subsibilas, « Fides est æstimatio ? » Tu mihi ambiguum garris, quo nihil est certius. Sed Augustinus aliter : « Fides, » ait, « non conjectando vel opinando habetur in corde in quo est, ab eo cujus est ; sed certa scientia, acclamante conscientia. » Absit ergo, absit ut hos fines fides habeat christiana. Academicorum sint istæ æstimationes, quorum est dubitare de omnibus, scire nihil. Ego vero securus in Magistri Gentium sententiam pergo, et scio quoniam non confundar. Placet mihi, fateor, illius de fide definitio, etsi iste etiam ipsam latenter insimulet. *Fides est, ait, substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium* (Hebr. XI, 1). *Substantia, inquit, rerum sperandarum, non inanium phantasia conjecturarum. Audis substantiam. Non licet tibi in fide putare, vel disputare pro libitu ; non hac illacque vagari per*

inania opinionum, per devia errorum. Substantiæ nomine aliquid tibi certum fixumque præfigitur : certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris. Non est enim fides æstimatio, sed certitudo.

10. Sed advertite cætera. Omitto quod dicit spiritum timoris Domini non fuisse in Domino ; timorem Domini castum in futuro sæculo non futurum ; post consecrationem panis et calicis, priora accidentia, quæ remanent, pendere in ære ; dæmonum in nobis suggestiones contactu fieri lapidum et herbarum, prout illorum sagax malitia novit harum rerum vires diversas diversis incitandis et incendendis vitiis convenire ; Spiritum sanctum esse animam mundi ; mundum, juxta Platonem, tanto excellentius animal esse, quanto meliorem animam habet [1451] Spiritum sanctum. Ubi dum multum sudat, quomodo Platonem faciat christianum, se probat ethnicum. Hæc, inquam, omnia, aliasque istiusmodi nenas ejus non paucas prætereo : venio ad graviora. Non quod vel ad ipsa cuncta respondeam ; magis enim opus voluminibus esset : illa loquor quæ tacere non possunt.

CAPUT V. ARGUIT ABÆLARDUM, SUA SENSU
AUT SOMNIA UNANIMI PATRUM SENTENTIÆ
PRÆFERENTEM ; PRÆSERTIM UBI DICIT
CHRISTUM NON IDEO INCARNATUM, UT
HOMINEM LIBERARET DE POTESTATE SATANÆ.

11. Mysterium nostræ redemptionis, sicut in libro quodam Sententiarum ipsius, et item in quadam ejus expositione Epistolæ ad Romanos legi, temerarius scrutator majestatis aggrediens, in ipso statim suæ disputationis exordio, ecclesiasticorum doctorum unam omnium de hac re dicit esse sententiam, et ipsam ponit ac spernit, et gloriatur se habere meliorem : non veritus contra præceptum Sapientis transgredi terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri (Prov. XXII, 28). « Sciendum est, » ait, quod omnes doctores nostri post Apostolos in hoc conveniunt, quod diabolus dominium et potestatem habebat super hominem, et jure eum possidebat : ideo scilicet quod homo ex libertate arbitrii, quam habebat, sponte diabolo consensit. Aiunt namque, quod si quis aliquem vicerit, victus jure victoris servus constituitur. Ideo, » inquit, « sicut dicunt doctores, hac necessitate incarnatus est Filius Dei, ut homo, qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis jure liberaretur a jugo diaboli. Sed, ut nobis videtur, » ait, « nec diabolus unquam jus aliquod in homine habuit, nisi forte Deo permittente, ut carcerarius : nec Filius Dei ut hominem liberaret, carnem assumpsit. » Quid in his verbis intolerabilius judicem, blasphemiam, an arrogantiam ? quid damnabilius, temeritatem, an impietatem ? An non justius os loquens talia fustibus tunderetur, quam rationibus refelleretur ? Nonne omnium

merito in se provocat manus, cujus manus contra omnes? Omnes, inquit, sic: sed non ego sic. Quid ergo tu? quid [1452] melius affers? quid subtilius invenis? quid secretius tibi revelatum jactas, quod tot præterierit sanctos, effugerit sapientes? Aquas furtivas et panes absconditos, puto, apponet nobis iste.

12. Dic tamen, dic quidquid illud est, quod tibi videtur, et nulli alteri. An quod Filius Dei non ut hominem liberaret, hominem induit? Hoc plane nemini, te excepto, videtur: tu videris ubi videris. Non enim hoc a sapiente, non a propheta, non ab apostolo, non denique ab ipso Domino accepisti. Magister Gentium accepit a Domino, quod et tradidit nobis (I Cor. XI, 23). Magister omnium suam doctrinam fatetur non esse suam: *Non enim, ait, a meipso loquor* (Joan. VII, 16; XIV, 10). Tu vero de tuo nobis tradis, et quod a nemine accepisti. Qui loquitur mendacium, de proprio loquitur (Joan. VIII, 44). Tibi proinde sint, quæ tua sunt. Ego prophetas et apostolos audio, obedio Evangelio, sed non Evangelio secundum Petrum. Tu novum nobis condis Evangelium? Quantum Ecclesia evangelistam non recipit. Quid Lex, quid Prophetæ, quid Apostoli, quid apostolici viri nobis aliud evangelizant, quam quod solus tu negas, Deum videlicet factum hominem, ut hominem liberaret? Et si angelus de cælo aliud nobis evangelizaverit, anathema sit.

13. Sed qui venerunt post apostolos, doctores non recipis, homo qui super omnes docentes te intellexisti. Denique non erubescis dicere, quod adversum te omnes sentiant, cum ab invicem non dissentiant. Frustra proinde illorum tibi fidem doctrinamque proponerem, quos jam proscripsisti : ad Prophetas te ducam. Loquitur sub typo Jerusalem ad populum acquisitionis, non propheta, sed in propheta, Dominus, dicens : *Salvabo te, et liberabo te, noli timere* (Soph. III, 16, 17). Quæris a qua potestate ? Non enim vis ut diabolus in hominem habeat, vel habuerit potestatem : fateor, nec ego. Non tamen idcirco non habet, quia ego et tu hoc nolumus. Hoc si non confiteris tu, nec cognoscis : cognoscunt et dicunt *qui redempti sunt a Domino, quos redemit de manu inimici*. Quod minime negares et tu, si non esses sub manu inimici. Non potes gratias agere cum redemptis, qui redemptus non es. Nam si redemptus esses, Redemptorem agnosceres, et non negares redemptionem. Nec quærit redimi, qui se nescit [1453] captivum. Qui autem scierunt, *clamaverunt ad Dominum, et Dominus exaudivit eos, et redemit eos de manu inimici*. Et ut intelligas hunc inimicum qui sit, *Quos redemit, ait, de manu inimici, de regionibus congregavit eos* (Psal. CVI, 2, 6). Sed primum quidem agnosce hunc congregatorem, de Caiphæ prophetat in Evangelio, quia Jesus moreretur pro gente. Et qui narrat, sequitur dicens : *Non tantum pro gente ; sed ut filios Dei, qui*

erunt dispersi, congregaret in unum (Joan XI, 51, 52). Quo erant dispersi? In omnes regiones. Ergo quos redemit, de regionibus congregavit eos. Non congregaret, nisi redimeret. Erant enim non solum dispersi, sed et captivi. Redemit, et congregavit: *redemit autem de manu inimici*. Non dicit, inimicorum; sed, *inimici*. Inimicus unus, regiones multæ. Siquidem non de regione, sed *de regionibus congregavit eos, a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari* (Psal. CVI, 3). Quis iste unus tam potens dominus, qui non uni præfuit regioni, sed omnibus? Non alius, ut arbitror, quam ille, qui ab alio propheta dicitur absorbere fluvium, id est genus humanum, et non mirari: habere autem fiduciam, quod et Jordanis, hoc est electio ipsa, influat in os ejus (Job XL, 18). Beati qui sic influunt ut effluent, qui sic intrant ut exeant.

14. Sed quid? Nondum forte credis Prophetis, sic sibi concinentibus de diaboli potestate in hominem. Veni mecum et ad Apostolos. Dixisti nempe te non sentire cum illis qui post Apostolos venerunt. Assentias vel Apostolis, si forte et tibi contingat quod unus eorum loquitur de quibusdam: *Nequando, inquit, det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, ut resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem* (II Tim. XXV, 26). Paulus est iste, qui homines a diabolo captivos teneri asserit ad ejus voluntatem. Audis *ad ejus voluntatem*, et negas potestatem? Si et Paulo non

credis, veni jam ad ipsum Dominum ; si forte audias, et quiescas. Nempe ab ipso appellatur *Princeps hujus mundi* (Joan. XIV, 30), et *fortis armatus* (Luc. XI, 21), possessorque vasorum (Matth. XII, 29) : et dicis eum non habere potestatem in homines ? Nisi tu aliud putas hoc loco intelligi atrium, quam mundum ; vasa, quam homines. Quod si atrium diaboli, mundus erat ; et homines vasa ejus ; quomodo [1454] non dominabatur hominibus ? ait item Dominus capientibus se : *Hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum* (Luc. XXII, 53). Potestas ista non latuit illum qui dicebat : *Qui eruit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii claritatis suæ* (Coloss. I, 13). Hanc ergo Dominus ne in se quidem negavit diaboli potestatem, sicut nec Pilati, qui membrum erat diaboli. Ait siquidem : *Non haberes potestatem in me ullam, nisi data tibi fuisset desuper* (Joan. XIX, 11). Quod si in viride lignum in tantum grassata est ista desuper data potestas, aridum quomodo non fuit ausa contingere ? Nec injustam puto iste causabitur potestatem datam desuper. Discat ergo diabolus non solum potestatem, sed et justam habuisse in homines : ut consequenter et hoc videat, venisse utique in carne Dei Filium propter liberandos homines. Cæterum etsi justam dicimus diaboli potestatem, non tamen et voluntatem. Unde non diabolus qui invasit ; non homo qui meruit : sed justus Dominus qui exposuit. Non enim a potestate, sed

a voluntate justus injustusve quis dicitur. Hoc ergo diaboli quoddam in hominem jus, etsi non jure acquisitum, sed nequiter usurpatum ; juste tamen permissum. Sic itaque homo juste captivus tenebatur, ut tamen nec in homine, nec in diabolo illa esset justitia, sed in Deo.

CAPUT VI. IN OPERE LIBERATIONIS HUMANÆ
NON SOLUM MISERICORDIAM, SED ET JUSTITIAM
RELUCERE.

15. Juste igitur homo addictus, sed misericorditer liberatus ; sic tamen misericorditer, ut non defuerit justitia quædam et in ipsa liberatione : quoniam hoc quoque fuit de misericordia liberantis, ut (quod congruebat remediis liberandi) justitia magis contra invasorem, quam potentia uteretur. Quid namque ex se agere poterat, ut semel amissam justitiam recuperaret homo servus peccati, vinctus diaboli ? Assignata est ei proinde aliena, qui caruit sua ; et ipsa sic est. Venit princeps hujus mundi, et in Salvatore non invenit quidquam : et cum nihilominus innocenti manus iniecit, justissime quos tenebat amisit : quando is qui morti nihil [1455] debebat, accepta mortis injuria, jure illum, qui obnoxius erat, et mortis debito, et diaboli solvit dominio. Qua enim justitia id secundo homo exigeretur ? Homo siquidem qui debuit, homo qui solvit. Nam *si unus*, inquit, *pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt* (II Cor. V, 14) : ut

videlicet satisfactio unius omnibus imputetur, sicut omnium peccata unus ille portavit ; nec alter jam inveniatur qui forefecit, alter qui satisfecit : quia caput et corpus unus est Christus. Satisfecit ergo caput pro membris, Christus pro visceribus suis, quando juxta Evangelium Pauli, quo convincitur mendacium Petri, mortuus pro nobis *convivificavit nos sibi, donans nobis omnia delicta, delens quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis ; et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, exspolians principatus et potestates* (Coloss. II, 13, 14).

16. Utinam ego inveniar in his spoliis, quibus spoliatae sunt contrariae potestates, traductus et ipso in possessionem Domini ! Si me insecutus Laban arguerit, quod recesserim clam ab eo, audiat clam me accessisse ad eum, et ob hoc clam recessisse. Subjecit me illi causa secretior peccati : subduxit me illi ratio occultioris justitiae. Aut si gratis venundatus sum, gratis non redimar ? Si Assur sine causa calumniatus est mihi, sine causa causam exigit evasionis. Quod si dixerit, Pater tuus addixit te ; respondebo, Sed frater meus redemit me. Cur non aliunde justitia, cum aliunde reatus ? Alius qui peccatorem constituit, alius qui justificat a peccato ; alter in semine, alter in sanguine. An peccatum in semine peccatoris, et non justitia in Christi sanguine ? Sed justitia, inquiet, sit cujus est : quid ad te ? Esto. Sed sit etiam culpa cujus est : quid ad me ? An justitia

justi super eum erit, et impietas impiï non erit super eum? Non convenit filium portare iniquitatem patris, et fraternæ fieri exsortem justitiæ. Nunc ergo per hominem mors, et per hominem vita. Sicut enim *in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo vivificabuntur* (I Cor. XV, 21, 22): quoniam non sic illi attineo, ut non et isti. Si illi per carnem; et per fidem huic: et si infectus ex illo originali concupiscentia; etiam Christi gratia spirituali perfusus sum. Quid mihi [1456] plus imputatur de prævaricatore? Si generatio, regenerationem oppono: nisi quod spiritualis est ista, illa carnalis, nec patitur ratio æquitatis ut ex æquo contendat: sed vincat necesse est spiritus carnem, et sit efficacior causa, cujus potior est et natura; quo plus videlicet prosit generatio secunda, quam prima nocuerit. Sane pervenit delictum ad me, sed pervenit et gratia. *Et non sicut delictum, ita et donum. Nam judicium ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in justificationem* (Rom. V, 16). A primo homine manavit delictum, a summo cœlo egressio gratiæ. Utrumque a parente, illud a primo, ista a summo. Terrena nativitas perdit me: et non multo magis generatio cœlestis conservat me? Nec vereor sic erutus de potestate tenebrarum repelli a Patre luminum, justificatus gratis in sanguine Filii ejus. Nempe ipse qui justificat: quis est qui condemnet? Non condemnabit justum, qui misertus est peccatori.

Justum me dixerim, sed illius justitia. Quænam ipsa? *Finis legis Christus, ad justitiam omni credenti* (Rom. X, 4). Denique *qui factus est nobis*, inquit, *justitia a Deo Patre* (I Cor. I, 30). Quæ ergo mihi justitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur non et mea indulta justitia? Et sane mihi tutior donata, quam innata. Nam ista quidem gloriam habet, sed non apud Deum: illa autem, cum sit salutis efficax, materiam non habet gloriandi nisi in Domino. Nam *etsi justus fuero*, inquit, *non levabo caput* (Job X, 15); ne videlicet responsum accipiat: *Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* (I Cor. IV, 7.)

CAPUT VII. ABÆLARDUM PERSTRINGIT, IMPIE
AC TEMERE DEI SECRETA SCRUTANTEM ET
EXTENUANTEM.

17. Hæc est justitia hominis in sanguine Redemptoris: quam homo perditionis exsufflans et subsannans, in tantum evacuare conatur, ut totum quod Dominus gloriæ semetipsum exinanivit, quod minoratus est ab Angelis, quod natus de femina, quod conversatus in mundo, quod expertus infima, quod passus indigna; [1457] quod demum per mortem crucis in sua reversus: ad id solum putet et disputet redigendum, ut traderet hominibus formam vitæ vivendo et docendo, patiundo autem et moriendo charitatis metam præfigeret. Ergo docuit

justitiam, et non dedit ; ostendit charitatem, sed non infudit ; et sic rediit in sua ? Itane hoc totum est *magnum illud pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria* ? (I Tim. III, 16). Incomparabilis doctor, qui etiam profunda Dei sibi aperiens, et ea quibus vult lucida et pervia faciens, altissimum sacramentum, et mysterium absconditum a sæculis, sic nobis suo mendacio planum et apertum reddit, ut transire leviter per illud possit quivis, etiam incircumciscus et immundus : quasi Dei sapientia cavere nescierit aut neglexerit quod ipsa prohibuit, sed dederit et ipsa sanctum canibus, et margaritas porcis. Sed non est ita. Nam etsi manifestatum est in carne, sed tamen justificatum est in spiritu : ut et spiritualibus spiritualia conferantur ; et animalis homo non percipiat quæ sunt spiritus Dei ; nec fides nostra sit in sapientia verbi, sed in virtute Dei. Unde Salvator ait, *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis* (Matth. XI, 25) ; et Apostolus : *Etsi, inquit, opertum est Evangelium meum, in his est opertum qui pereunt* (II Cor. IV, 3).

18. Denique advertite hominem irridentem quæ sunt spiritus Dei, quoniam stultitia illi videntur ; et insultantem Apostolo loquenti Dei sapientiam in mysterio absconditam ; invehentem in Evangelium, Dominum blasphemantem.

Quam prudentius quod non valet comprehendere, credere dignaretur, nec auderet contemnere, aut conculcare sacrum reverendumque mysterium. Longum est ad omnes ejus ineptias et calumnias, quas divino struit consilio, respondere. Pauca tamen infero, e quibus cætera æstimentur. « Cum solos, » inquit, « electos liberaverit Christus, quomodo eos diabolus possidebat, sive in hoc sæculo, sive in futuro magis, quam modo ? » Respondemus : Imo quia diabolus electos Dei possidebat, a quo, sicut dicit Apostolus, captivi tenebantur ad ipsius voluntatem (II Tim. II, 26) : ut Dei propositum de ipsis [1458] impleretur, opus fuit liberatore. Oportuit autem liberari in hoc sæculo, ut liberos haberent in futuro. Deinde infert : « Nunquid etiam pauperem illum, qui in sinu Abrahæ requiescebat, sicut et divitem damnatum, diabolus cruciabat ; aut etiam in ipsum Abraham dominium habebat, cæterosque electos ? » Non : sed habuisset, si non liberati fuissent fide venturi, sicut de ipso Abraham scriptum est : *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam* (Gen. XV, 6) ; item : *Abraham exsultavit ut videret diem meum ; et vidit, et gavisus est* (Joan. XVIII). Propterea jam tunc sanguis Christi rorabat etiam Lazaro ne flammam sentiret : quod et ipse credidisset in eum qui erat passurus. Sic de omnibus electis illius temporis sentiendum, natos quidem et ipsos, æque ut nos, sub potestate tenebrarum, propter

originale peccatum : sed erutos antequam morerentur, et non nisi in sanguine Christi. Scriptum est enim : *Turbæ autem quæ præcedebant, et quæ sequebantur, clamabant dicentes : Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini* (Matth. XXI, 9). Ergo Christo in carne venienti, et antequam veniret, et post, benedictum est a turbis benedictorum : quamvis præeuntes plenam minime tunc consecuti sint benedictionem, servata nimirum hac prærogativa temporis gratiæ.

CAPUT VIII. QUARE CHRISTUS TAM GRAVEM AC LABORIOSUM NOS LIBERANDI MODUM SUSCEPERIT, CUM SOLA EJUS VOLUNTAS SEU JUSSIO SUFFICERET.

19. Deinde laborans docere et persuadere, diabolum nullum sibi jus in hominem vindicare potuisse aut debuisse, nisi permissu Dei, et quod sine injuria diaboli jure Deus profugum suum, si vellet misereri, repetere, et solo verbo eripere posset, quasi hoc quis diffiteatur, post multa aliquando infert : « Quæ itaque necessitas, aut quæ ratio, aut quod opus fuit, cum sola jussione sua, divina miseratio liberare hominem a peccato posset ; propter redemptionem nostram Filium Dei carne suscepta, tot et tantas inedias, opprobria, flagella, sputa, denique ipsam crucis ignominiosam et asperrimam mortem sustinere, ut cum iniquis patibulum sustineret. » Respondemus : Necessitas nostra fuit, et

necessitas dura [1459] sedentium in tenebris et umbra mortis. Opus, æque nostrum, et Dei ipsius, et sanctorum Angelorum. Nostrum, ut auferret jugum captivitatis nostræ : suum, ut impleretur propositum voluntatis ejus : Angelorum, ut numerus impleretur eorum. Porro ratio hujus facti fuit dignatio facientis. Quis negat Omnipotenti ad manum fuisse alios et alios modos nostræ redemptionis, justificationis, liberationis ? Verum hoc non præjudicat hujus, quem e multis elegit, efficaciam. Et fortasse is præstat, per quem in terra oblivionis, gravedinis, lapsus nostri, tot et tantis gravaminibus Reparatoris fortius et vivacius admoneremur. Alias autem nemo hominum novit, nec noscere ad plenum potest, quid boni ad gratiam, quid congruentiam ad sapientiam, quid decori ad gloriam, quid commodi ad salutem, penes se ipsam contineat hujus venerandi mysterii inscrutabilis altitudo : quam propheta considerans expavit, non penetravit (Habac. III, 2, juxta LXX) ; et præcursor Domini indignum se judicavit qui penetraret (Joan. I, 27).

20. Cæterum si non licet perscrutari divina sacramentum voluntatis, licet tamen sentire effectum operis, fructum utilitatis percipere. Et quod licet scire, non licet tacere : quia *gloria regum celare verbum, et gloria Dei investigare sermonem* (Prov. XXV, 27). Fidelis sermo, et omni acceptione dignus ! quoniam cum adhuc peccatores essemus,

reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus (Rom. V, 10). Ubi reconciliatio, et remissio peccatorum. Nam si, dicente Scriptura, *Peccata nostra separant inter nos et Deum* (Isai. LIX, 2), manente peccato, non est reconciliatio. In quo ergo remissio peccatorum? *Hic calix*, inquit, *novi testamenti in meo sanguine, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum* (Matth. XXVI, 28; Luc. XXII, 20). Itaque ubi reconciliatio, ibi remissio peccatorum. Et quid ipsa, nisi justificatio? Sive igitur reconciliatio, sive remissio peccatorum, sive justificatio sit; sive etiam redemptio, vel liberatio de vinculis diaboli a quo captivi tenebamur ad ipsius voluntatem: intercedente morte Unigeniti obtinemus, justificati gratis in sanguine ipsius, *in quo*, sicut idem dicit, *habemus redemptionem per sanguinem ejus et remissionem peccatorum, secundum divitias gratiæ ejus* (Ephes. I, 7). Cur, inquis, per sanguinem, quod potuit facere per sermonem? [1460] Ipsum interroga. Mihi scire licet quod ita: cur ita, non licet. Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quid me finxisti sic!

21. Sed hæc stultitia ei videntur: non potest tenere risum. Audite cachinnos. « Quomodo, » ait, « justificari nos vel reconciliari Deo per mortem Filii ejus dicit Apostolus, qui tanto amplius adversus hominem irasci debuit, quanto amplius homines in crucifigendo Filium suum deliquerunt, quam in transgrediendo primum ejus præceptum unius pomi gustu? » Quasi non

potuerit Deo in uno eodemque et facto displicere iniquitas malignantium, et placere pietas patientis. Et ait: « Quod si tantum fuerat illud Adæ peccatum, ut expiari non posset nisi morte Christi, quam expiationem habebit ipsum homicidium, quod in Christo commissum est? » Breviter respondemus, ipsum sanguinem quem fuderunt et interpellationem ipsius quem occiderunt. Addit etiam: « Nunquid mors innocentis Filii in tantum Deo Patri placuit, ut per ipsam reconciliaretur nobis, qui hoc peccando commisimus, propter quod innocens Dominus est occisus: nec nisi hoc maximum fieret peccatum, illud multo levius potuit ignoscere? » Non mors, sed voluntas placuit sponte morientis, et illa morte expungentis mortem operantis salutem, restituentis innocentiam, triumphantis principatus et potestates, spoliantis inferos, ditantis superos, pacificantis quæ in cælo sunt et quæ in terra, omnia instaurantis. Et quoniam hæc tam pretiosa mors, voluntarie suscipienda adversus peccatum, non tamen poterat fieri nisi per peccatum, non delectatus quidem, sed tamen bene usus malitia sceleratorum, et mortem de morte, et de peccato damnavit peccatum. Et quanto illorum major iniquitas, tanto ejus voluntas sanctior, et eo potentior, ad salvandum: quatenus tanta mediante potentia antiquum illud, quamvis grande peccatum, necessario tamen huic, quod in Christo, commissum est, cederet,

tanquam minus majori. Nec peccato sive peccantibus ascribitur hæc victoria ; sed bene utenti peccato, et peccantes fortiter perferenti, et convertenti in usum pietatis, quidquid in ipsum ausa est crudelitas impiorum. [1461]

22. Fuit vero sanguis qui effusus est, tam multus ad ignoscendum, ut ipsum quoque peccatum maximum, quo factum est, ut effunderetur, deleret ; ac per hoc de antiqui illius, utpote levioris, deletione nullam omnino dubietatem relinqueret. Deinde iste. « Cui vero, » inquit, « non crudele et iniquum videtur, ut sanguinem innocentis in pretium aliquod quis requisierit, ut ullo modo ei placuerit innocentem interfici ; nedum Deus tam acceptam Filii mortem habuerit, ut per ipsam universo reconciliatus sit mundo ? » Non requisivit Deus Pater sanguinem Filii, sed tamen acceptavit oblatum ; non sanguinem sitiens, sed salutem, quia salus erat in sanguine. Salus plane, et non, sicut iste sapit et scribit, sola charitatis ostensio. Sic enim concludit tot calumnias et invectiones suas, quas in Deum tam impie, quam imperite evomuit, ut dicat : « Totum esse quod Deus in carne apparuit, nostram de verbo et exemplo ipsius institutionem, sive, et postmodum dicit, instructionem ; totum quod passus et mortuus est, suæ erga nos charitatis ostensionem vel commendationem. »

CAPUT IX. CHRISTUM VENISSE IN MUNDUM,
NON SOLIUS INSTRUCTIONIS NOSTRÆ, SED ET
LIBERATIONIS CAUSA.

23. Cæterum quid prodest quod nos instituit, si non restituit ? Aut nunquid frustra instruimur, si non prius destruat in nobis corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato ? Si omne quod profuit Christus, in sola fuit ostensione virtutum ; restat ut dicatur, quod Adam quoque ex sola peccati ostensione nocuerit : siquidem pro qualitate vulneris allata est medicina. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur* (I Cor. XV, 22). Ergo sicut hoc, ita et illud. Si vita, quam dat Christus, non est alia, quam institutio ejus ; nec mors utique, quam dedit Adam, alia erit similiter quam institutio ejus : ut ille quidem ad peccatum exemplo suo, hic vero exemplo et verbo ad bene vivendum, et se diligendum homines informarent. Aut si christianæ fidei, et non hæresi Pelagianæ acquiescentes, generatione, non institutione traductum in nos [1462] confitemur Adæ peccatum, et per peccatum mortem ; fateamur necesse est, et a Christo nobis, non institutione, sed regeneratione restitutam justitiam, et per justitiam vitam : *ut sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ* (Rom. V, 18). Et si ita est, quomodo is dicit, « consilium et causam incarnationis fuisse, ut mundum luce suæ

sapientiæ illuminaret, et ad amorem suum accenderet.» Ubi ergo redemptio? A Christo nempe ut fateri dignatur, illuminatio et provocatio ad amorem: redemptio et liberatio a quo

24. Esto quod Christi adventus illis prosit, qui se illi possunt conformare per vitam, et vicem ei dilectionis rependere: quid de parvulis? quam dabit lucem sapientiæ vix adhuc captantibus lucem vitæ? unde accendet [*al.* ascendent] ad Dei amorem, qui necdum matres suas amare noverunt? Nihilne proderit eis adventus Christi? nihil quod complantati sunt similitudini mortis ejus per Baptismum, quoniam nondum possunt, prohibente ætate, Christum sapere aut amare? «Redemptio itaque,» ait, «nostra est, illa summa in nobis per Christi passionem dilectio.» Ergo parvuli non habent redemptionem, quia non habent summam illam dilectionem. An sicut non habent unde diligant, ita nec unde pereant, ut non sit eis in Christo necessaria regeneratio, utpote quibus generatio ex Adam nihil nocuerit? Si hoc sapit, cum Pelagio desipit. Quidquid horum sentiat, patet quantum humanæ sacramento salutis invidet; quantum, quod in ipso est, evacuet alti dispensationem mysterii, qui totum de salute tribuit devotioni, regenerationi nihil: qui nostræ gloriam redemptionis, et summam salutis, non in virtute crucis, non in pretio sanguinis, sed in nostræ constituit conversationis profectibus. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini

nostri Jesu Christi (Galat, VI, 14), in qua est salus, vita et resurrectio nostra.

25. Et quidem tria quædam præcipua in hoc opere nostræ salutis intueor : formam humilitatis, in qua Deus semetipsum exinanivit ; charitatis mensuram, quam usque ad mortem, et mortem crucis extendit ; redemptionis sacramentum, quo ipsam mortem, quam pertulit, sustulit. Horum duo priora sine ultimo sic [1463] sunt, ac si super inane pingas. Magnum profecto et valde necessarium humilitatis, magnum et omni acceptione dignum charitatis exemplum : sed non habent fundamentum, ac proinde nec statum, si desit redemptio. Volo totis nisibus humilem sequi Jesum ; cupio eum qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me, quibusdam brachiis vicariæ dilectionis amplecti : sed oportet me et Agnum manducare paschalem. Nisi enim manducavero carnem ejus, et bibero ejus sanguinem, non habebo vitam in memetipso. Aliud sequi Jesum, aliud tenere, aliud manducare. Sequi, salubre consilium ; tenere et amplecti, solemne gaudium ; manducare, vita beata. Caro enim ejus vere est cibus, et sanguis ejus vere est potus. Panis est Dei qui de cælo descendit, et dat vitam mundo (Joan. VI, 56, 33). Quis status gaudio, sive consilio, absque vita ? Nempe haud alius quam picturæ absque solido. Ergo nec humilitatis exempla, nec charitatis [1464] insignia, præter redemptionis sacramentum, sunt aliquid.

26. Hæc, Domine, Pater, de labore manuum pueri vestri qualiacunque tenetis, adversus pauca quidem novæ hæreseos capitula : ubi etsi non aliud quam zelum agnoscitis meum, tamen propriæ interim conscientiæ satisfeci. Nam cum non esset quod agerem pro injuria fidei quam dolebam ; operæ mihi pretium arbitror, si illum monui, cujus arma potentia a Deo ad destructionem contrariarum assertionum, ad destruendam omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigendum omnem intellectum in obsequium Christi. Sunt et alia in aliis ejus scriptis non pauca, nec minus mala capitula, ad quæ nec temporis, nec epistolæ angustia respondere permittit. Quanquam nec necessarium putem, cum sint adeo manifesta, ut ipsa etiam vulgata fide facile refellantur. Collegi tamen aliqua, et transmisi.

EXPLICIT TRACTATUS DE ERRORIBUS ABÆLARDI.